

Лещенко В.В.,

головний спеціаліст управління організації
фундаментальних та прикладних досліджень
Національної академії державного управління
при Президентові України, канд. держ. упр.

ІНФОРМАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини є невід'ємною складовою сталого економічного та соціального розвитку України.

Одним з головних принципів екологічної політики, яка впроваджується в Україні, є проведення таких дій, які забезпечували б задоволення розумних матеріальних потреб суспільства поруч із неминучим, але суворо нормованим забрудненням довкілля та розумним використанням природних ресурсів, і водночас не ставили б під загрозу право майбутніх поколінь жити в здоровому середовищі. Інформаційні механізми державної екологічної політики, одночасно з економічними й політичними, є найважливішими засобами реалізації сучасних державних завдань охорони та відтворення довкілля.

Більшість науковців, що займаються дослідженням у цій галузі науки, велику увагу приділяють економічним механізмам, особливостям їх дії в сучасних умовах [1; 2; 4]. Це є безумовно важливим для розвитку вітчизняної науки, але сучасний кризовий стан навколишнього природного середовища потребує від науковців адекватного підходу до аналізу змін, які виникають у сучасному суспільстві, зокрема у сфері захисту природи як умови поліпшення якості життя людини. Потрібно досліджувати інші механізми, зокрема інформаційні, які у сучасному світі стають дедалі більш значущими у здійсненні екологічної політики.

Увесь світ пам'ятає чорнобильську катастрофу. Відповідальність за приховування інформації про катастрофу, її масштаби і можливі наслідки для майбутніх поколінь лежить на керівниках того часу, які приймали рішення. Хмара радіації створила не тільки територію радіоактивного забруднення, але й атмосферу інформаційної темряви.

Базові екологічні права людини задекларовано у Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Оргус, Данія, 1998) [3]. Так, у п. 3. ст. 2 читаємо:

«Екологічна інформація означає будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі про:

а) стан складових навколишнього середовища, таких, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічні різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми та взаємодію між цими складовими;

б) фактори, такі, як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, та угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, зазначені вище в підпункті а), аналіз затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища;

с) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені вище в підпункті б).

Найважливішим фактором у розумінні та тлумаченні поняття «екологічна інформація» є розуміння доступу до інформації, що також відображено в Організаційній Конвенції. Зокрема, ст. 3, 4, 5 цього документу детально розглядають різні обставини щодо отримання громадянами необхідної інформації. Однак, щоб це право не залишалось лише декларативним, суспільство має забезпечити механізми його реалізації. Законодавство розрізняє принаймні два способи забезпечення доступу до інформації: доступ до інформації пасивний — маєш право отримати інформацію, і активний — маєш право бути поінформованим. У другому випадку мається на увазі активність з боку владних структур. Тобто владні структури зобов'язані інформувати громадян про стан довкілля на систематичній основі. Обидві ці форми є першою передумовою широкої участі громадськості в екологічній діяльності [3].

Країни—учасниці Конвенції, включаючи Україну (після ратифікації її Законом України від 6 липня 1999 року № 832-ХІV), гарантують права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища.

Після приєднання України до даної Конвенції необхідність продовжувати активну роботу з виконання базових положень до-

кумента щодо створення інформаційної інфраструктури для поліпшення доступу громадян до екологічної інформації, збору і поширення екологічної інформації, стала нагальною потребою держави.

Ситуація з інформаційним забезпеченням охорони довкілля, раціонального природокористування та екологічної безпеки і сьогодні залишається складною. Потік екологічної інформації є малодоступним для широкого користування, оскільки велика частина інформації стала платною. Офіційна екологічна статистика не завжди достовірна. Єдино надійним джерелом об'єктивного знання про стан середовища є польові дослідження, які через відсутність коштів сьогодні не виконуються навіть на локальному рівні.

Поняття «екологічна інформація» було зафіксовано також і в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища». Воно визначається як «будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про: стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів — землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівень їх забруднення; біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища; джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей; екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; витрати, пов'язані з здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля» [5]. Як бачимо, це визначення практично співпадає з визначенням Організації Конвенції.

Основними джерелами такої інформації є дані моніторингу довкілля, кадастрів природних ресурсів, реєстри, автоматизовані бази даних, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, окремими посадовими особами.

Ст. 25-1 згаданого Закону України визначає інституційну базу інформаційного забезпечення державної екологічної політики. Ним є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органи на місцях, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, діяльність яких може негативно вплинути або впливає на стан навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей, і які зобов'язані забезпечувати вільний доступ населення до інформації про стан навколишнього природного середовища.

Екологічне інформаційне забезпечення, як це трактує Закон, здійснюється органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень [5].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що екологічна інформація є основою інформаційних механізмів екологічної політики. До цих механізмів слід віднести також систематичне інформування громадян про стан навколишнього природного середовища у конкретному регіоні й у державі в цілому; дані про існування забруднених територій; екологічна освіта та виховання учнівської молоді, екологічна просвіта широких верств населення, підвищення кваліфікації спеціалістів, пропаганда кращої екологічної практики та разові заходи й акції, пов'язані з конкретним екологічним проектом (громадські кампанії, слухання, демонстрації, виставки, круглі столи та ін.).

Ефективність таких механізмів значною мірою залежить від того, на якому рівні перебуває екологічна свідомість суспільства загалом та окремих суспільних груп зокрема. Формування екологічної свідомості залежить від інформації, яку має людина щодо стану навколишнього природного середовища, його змін та політики державних органів влади у певному регіоні.

Література

1. Білявський Г. О., Падун М. М., Фурдуй р. С. Основи загальної екології. — К. : Либідь. 1995. — 368 с.
2. Колотило Д.М. Екологія і економіка : навч. посібник / Д.М. Колотило, Мін-во освіти і науки України, Київський нац. економічний ун-т. — 2-е вид. доп. і перероб. — К. : КНЕУ, 2005. — 576 с.
3. Конвенція від 25 червня 1998 р. «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://waste.com.ua/law/convention-60799-994-015.html>

4. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористування : підручник / Л. Г. Мельник. — Суми : Університетська книга, 2006. — 759 с.

5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України, прийнятий 25 черв. 1991 р. № 1264-ХІІ // Відом. Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — С. 546.

Сафонова Т.І.,

головний спеціаліст управління організації
фундаментальних та прикладних досліджень
Національної академії державного управління
при Президентові України

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Відсутність ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні, повільне проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів призвело до збільшення рівня забруднення та зумовило підтримку старих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів.

За твердженнями фахівців, для виправлення такої ситуації необхідно переорієнтовувати зусилля з формування політики на її практичне проведення, удосконалення і наближення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища до європейського, зміцнення інституціонального потенціалу природоохоронної діяльності та подальше створення ефективних інструментів екологічної політики [3, с. 2].

Особливістю екологічного стану України є те, що гострі локальні екологічні ситуації поглиблюються регіональними кризами, зокрема довготривалими економічними та соціальними. Так, дотепер на всій території відчуються наслідки катастрофи на Чорнобильській АЕС. Порушення екологічної рівноваги вже не є, як раніше, місцевими, локальними і такими, що швидко минають. Вони створюють реальну загрозу порушення механізмів життєзабезпечення, ускладнюють соціально-економічний розвиток, стримують підвищення якості життя населення та держави в цілому.

В основу екологічної політики України сьогодні покладено підходи, які орієнтують природоохоронну діяльність на досяг-